

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

בחוקותי

(חלק יז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת בהר-בחוקותי, כ"כו אייר, ה'תשפ"א (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בחוקותי

בתורה – כי אילו היה מסתפק בכך, אזי היתה נתינת מקום לומר שזהו הפירוש הפשוט של התיבות „בחקותי תלכו” – וזה אינו נכון, כי פירוש „בחקותי” (בדרך כלל) הוא מצוות, ולפיכך הוכרח רש”י להקדים „יכול – הסברה הראשונה בפירוש הכתוב היא – קיום המצות”, אלא שכיון שקיום המצוות אמור כבר (להלן) בכתוב, מוכח ש„אם בחקותי תלכו” (האמור לפני זה) אין משמעו קיום המצוות, כי אם „עמלים בתורה”.

אבל אינו מובן:

(א) רש”י בא להדגיש ש„בחקותי” כאן אין משמעו „מצוות” אלא „תורה”, ואם כן היה לו להעתיק מן הכתוב את התיבות „אם בחקותי” ולפרש „יכול אילו המצות כשהוא אומר ואת מצותי הרי מצות אמורי”, ותו לא.

(ב) וביותר יוקשה: בתורת־כהנים (מקור פירוש רש”י זה) אכן נאמר „יכול אילו המצות”, ורש”י שינה לשון זו וכתב „קיום המצות”.

(ג) בהכרח לומר שרש”י בא להדגיש גם ענין נוסף, בקיום המצוות: עמלים (בתורה). וצריך להבין: ממה שנאמר „ואת מצותי תשמרו” יש רק ראייה ש„בחקותי” אין משמעו מצוות אלא תורה, אך מנין ההכרח שהפירוש הוא „עמלים בתורה”³?

א. בהתחלת פרשתנו העתיק רש”י מן הכתוב את התיבות „אם בחקותי תלכו”, ופירש: „יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו” הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה”.

מקורו של פירוש רש”י זה הוא בתורת־כהנים². אמנם, כיון שרש”י בפירושו (שנכתב על־דרך הפשט, פשוטו של מקרא) מביא מדרשות רז”ל רק במקום שיש הכרח לכך בפשוטן של כתובים (כמו שנתבאר כמה פעמים), בהכרח לומר שפירוש זה שהביא רש”י כאן מתורת־כהנים מוכרח מפשטות הבנת הכתוב.

על פי זה מובן גם הטעם שהוצרך רש”י להביא כאן את כל אריכות הדברים, „יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר כו’”, ולא הסתפק בעצם הפירוש ש„אם בחקותי תלכו” משמעו „עמלים

(1) כן הוא בדפוס ראשון דרש”י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים מוסיף „וגו’” ובדפוס שני דרש”י ובכמה כתי רש”י כשהוא אומר „ועשיתם אותם”. וכן הוא ברא”ם וברוב מפרשי רש”י. ובתיוב (מקור פרש”י): כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

(2) בפרש”י „שתהיו* עמלים בתורה” – בתו”כ „להיות עמלין בתורה”, משנה רש”י ללשון נוכח „שתהיו עמלים” מתאים ללשון הכתוב „תלכו”.

(3) בגו”א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פי’ שהוכחח רש”י היא מלשון „תלכו” שמתאים רק

(* בדפוס ראשון ואחד מכתבי רש”י: שיהו. וכן הוא ברא”ם.

תלמוד תורה הוא אחד מתרי"ג מצוות; ובן חמש למקרא יודע זאת גם מפני שהוא מברך על לימוד התורה בכל בוקר, אשר קדשנו במצותיו". ולפי זה מובן הטעם שאין לפרש ש, בחקותי תלכו" קאי על לימוד התורה, כי לימוד התורה הוא בכלל המצוות, ואם כן עדיין השאלה במקומה עומדת, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו?"

ומזה הכריח רש"י שבודאי, בחקותי תלכו" משמעו הוא (לא לימוד התורה סתם, אלא) פרט נוסף בלימוד התורה, שאינו ידוע מהנאמר, "מצותי תשמרו", שכן גם ללא פרט זה מתקיימת מצות תלמוד תורה, ואת זאת מבטאת התיבה "תלכו" – לא "תשמרו" סתם, דהיינו (קיום מצות) לימוד התורה.

ואיזה אופן של הוספה בלימוד התורה יכול להיות, שגם בלעדי אין חסרון בקיום מצות תלמוד תורה – "תשמרו"? אם בכמות – תוספת זמן בלימוד התורה, הרי זה עדיין אותו אופן של קיום, ואף זה בכלל "תשמרו" – בדוגמת קיום מצות, והיה לך לאות על ידך, שבין אם הוא לזמן מועט ובין אם הוא לזמן רב, קיום, והיה לך" עצמו הוא בשוה.

ועל כן בהכרח לומר, שההדגשה (אם בחקותי) תלכו⁵, ולא "תשמרו" סתם, היא – הוספה באיכות קיום לימוד התורה – "עמלים בתורה", ודבר זה אינו נכלל ב, "מצותי תשמרו", מאחר שקיום "תשמרו" הוא גם ע"י לימוד שלא באופן של עמל.

(ד) על "ואת מצותי תשמרו" פירש רש"י: "הו עמלים בתורה על-מנת לשמור ולקיים". ולכאורה, הרי זה בסתירה למה שכתב רש"י לעיל "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור", היינו שמה שנאמר "ואת מצותי תשמרו" משמעו קיום המצות (ולא פרט באופן לימוד התורה – שיהיה "על-מנת כו")⁴?

ב. והביאור בזה:

בעמל תורה (ולא בעשיית – קיום – מצוות) אבל* [נוסף לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אפילו ברמז] אדרבה מלשון רש"י: יכול זה קיום המצות כשהוא אומר .. הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים כו, מוכח: א) שבפשטות, בחקותי תלכו, פי' קיום המצוות, ולא תורה, וכמש"כ ברע"ב כאן. ב) ההוכחה ש, בחקותי תלכו" הוא (לא רק לתורה אלא גם) עמלים בתורה הוא מזה ש, קיום המצות אמור כו".

4) בר"אם (וברוב מפרשי רש"י) מפרש שקיום המצוות נאמר ב, ועשיתם אותם", ו, אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" תרווייהו ביהו עמלים בתורה" קמייא אלא דחד מינייהו בסתם עמלים וחד מינייהו בעמלים על מנת לשמור ולקיים. אבל זהו לפי גרסתו בפרש"י כשהוא אומר, ועשיתם אותם". והרי בכמה דפוסים הובא בפרש"י "ואת מצותי תשמרו" (כנ"ל הערה 1).

נוסף לזה, גם לפי הגירסא שלפניו ופי', אינו מובן: א) דהוה ליה לרש"י להעתיק בתחילת פירושו גם "ואת מצותי תשמרו" (או על כל פנים לרמזם ב, וגו'), שהרי בא להוכיח ולפרש שגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בלימוד התורה [ובפרט דב, ואת מצותי תשמרו" שייך יותר, יכול זה קיום המצות" מאשר ב, אם בחקותי תלכו", ב) מנ"ל דגם, ואת מצותי תשמרו" הוא בעמלים על מנת לשמור ולקיים ולא לימוד (סתם) על מנת לשמור ולקיים.

* ועוד: הרי מצינו לשון תלכו בנוגע לעשייה, ובחזקוניהם לא תלכו" (אחרי יח, ג. וראה פרש"י שם) אבל ראה פרש"י שם, ד"ה, "ללכת בהם".

5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלך לפני (לך יז, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בתוכם.

ג. אמנם, על פי זה יוקשה סדר הענינים בפסוק:

כיון ש"מצותי תשמרו" כולל קיום מצות ת"ת באופן של לימוד סתם, למיגרס, היה הדבר צריך להכתב בראש הפסוק, לפני "בחקותי תלכו", שכן כך הוא סדר הלימוד בפשטות: תחילה צריך להיות הלימוד למיגרס, ורק לאחר מכן יכול לבוא העמל בתורה – הלימוד בעיון⁶ (שהרי אי אפשר להתחיל מיד ללמוד בהעמקה ובעיון, ללא הקדמת הלימוד באופן של למיגרס), ואם כן למה נאמר תחילה "בחקותי תלכו" ואח"כ "ואת מצותי תשמרו"?

315

הדין הלכה למעשה מספיק לימוד למיגרס בספרי הלכה וכו'⁸.

ומזה גופא הכריח רש"י שזהו פרט בקיום, "עמלים בתורה", היינו (שלא זו בלבד שהלימוד למיגרס צריך להיות מתוך כוונה לשמור ולקיים, אלא) שגם קיום, "עמלים בתורה" צריך להיות על-מנת לשמור ולקיים.

ועל כך הביא רש"י ראיה, כמו שנאמר⁹ ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, כלומר שלימוד התורה – בלי חילוק באופן הלימוד, כולל גם "עמלים¹⁰ בתורה" – צריך להיות "על מנת לשמור ולקיים".

ולפי זה מובן שדברי רש"י "הו עמלים בתורה כו" בנגוע ל"מצותי תשמרו" – אינם בסתירה לדבריו לפני כן ש"מצותי תשמרו" משמעו קיום המצוות – כי פירושו של רש"י כאן הוא (לא על "ואת מצותי תשמרו", כי אם) על "אם בחקותי תלכו"¹¹: תחילה

ובשלמא אילו נקטנו שפירוש "בחקותי תלכו" הוא לימוד התורה סתם, ואילו "מצותי תשמרו" היינו מעשה המצוות – היה מובן הטעם לכך ש"בחקותי תלכו" נאמר תחילה, לפני "ואת מצותי תשמרו", שהרי "תלמוד (דוקא) מביא לידי מעשה"⁷, וכמובן בפשטות: כדי לידע את המעשה אשר יעשו ואת אופן העשיה, צריך ללמוד תחילה;

אבל כיון שפירשנו ש"בחקותי תלכו" משמעו "עמל תורה", שוב אי אפשר לבאר, לכאורה, שהטעם שנאמר תחילה "בחקותי תלכו" הוא משום שזהו תנאי מוקדם המביא לידי "ואת מצותי תשמרו" – מעשה המצוות –

כי כדי "לידע את המעשה אשר יעשו" אין הכרח דוקא בלימוד באופן של "עמל תורה"; על-מנת לדעת את

(8) להעיר (ע"ד ההלכה) מב' השיטות בפסקי הלכות (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב קונטרס אחרון סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הרא"ש וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיהיו עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

(9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרשי: כמו שנאמר כו'.

(10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה שמע ישראל אל החוקים גו' – היינו הידיעה סתם.

(11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו, אם בחקותי תלכו, אלא שמעתיק בתוך פירושו לשון הכתוב, ואת מצותי תשמרו" לבאר למה מקדים "בחקותי תלכו", כנ"ל בפנים. והבחור הזועזער "הממונה על סידור האותיות לדפוס" לא הבחין

(6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

(7) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. מגילה כז, א.

בפשטות, ש"בחקותי" משמעו המצוות שבסוג "חוקים"¹⁴, שהן למעלה מן השכל (כפירוש "חוקים" בכמה וכמה מקומות בתורה), ו"מצותי תשמרו" כולל את המצוות שע"פ שכל (משפטים).

בפשטות יש לדחות זאת: אילו היתה הכוונה ב"מצותי" רק לסוג אחד של מצוות – משפטים – לא היה הכתוב נוקט בלשון "מצותי" (שם כולל לכל המצוות), אלא בלשון "משפטי", וכמו שמצינו בפסוק¹⁵, "אלה החוקים והמשפטים והתורות", שבמקום שביקש הכתוב לפרט סוגים שונים במצוות, קרא (להלן) לסוג זה שבמצוות בשם הפרטי "משפטים", ולא בשם "מצוות" סתם – ואם כן, מאחר שהכתוב דידן נקט בלשון "מצותי", מוכח שכוונתו לכל המצוות¹⁶;

אך לכאורה אין זה תירוץ מספיק, שהרי מצינו לעיל שחילק הכתוב בין המצוות לסוגיהן: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורתי"¹⁷, ופירש רש"י שם: "מצותי – דברים שאילו לא נכתבו ראויין הן להצטוות", והיינו משפטים. "חקותי – דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם". "ותורותי" – להביא תורה שבעל-פה" ("ותורותי" לשון רבים היינו תורה שבכתב ותורה שבעל-פה).

ומכאן מוכח, שאפילו במקום שנוקט הכתוב בלשון "מצוות" סתם, אם נמנו

ביאר רש"י את פירוש התיבות עצמן, שמשמען "שתהיו עמלים בתורה", ולאחרי זה – ביאר את הטעם לכך שנאמרו לפני "ואת מצותי תשמרו", לפי שקיום "עמלים בתורה" צריך להיות, "על מנת לשמור ולקיים"¹².

ד. אמנם, עדיין צריך להבין:

מלשון רש"י, "יכול זה קיום המצוות מוכח, שבפשטות היה לנו לפרש ש"בחקותי תלכו" משמעו קיום המצוות, אלא שמצד ההכרח מן ההמשך "ואת מצותי תשמרו" (הרי קיום המצוות אמור), אין לנו אלא לנקוט שפירוש "אם בחקותי תלכו" הוא – "עמלים בתורה".

ואינו מובן:

ידוע שבמצוות ישנם כמה סוגים (עדות, חוקים ומשפטים), וסוג ה"חוקים" הוא המצוות שהן גזירת המלך, כמו שכבר פירש רש"י לעיל בפרשת אחרי¹³ – וכיון שכך, עולה השאלה: הלא אפשר לפרש כאן

בוה – וכבכמה מקומות ע"ז – והפירו בד"ה בפני עצמו.

12) וכפל הלשון בכתוב "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשוטו של מקרא, כי בא בהמשך אחד ולתוספת חיזוק (וכמודגש גם בהלשון "ועשיתם אותם", ולא "ועשיתם את מצותי" (וכיו"ב), וכמו שמצינו כמ"פ. וראה אחרי ית, ד"ה. ובפרש"י שם, ה. ועפ"ז יומתק כפל הלשון בפרש"י "לשמור ולקיים".

ע"ד ההלכה י"ל "ואת מצותי תשמרו" מל"ת "ועשיתם" – מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לתוי"ב. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט – הוא כמו בכתוב שמביאו רש"י לראיה, ושמרתם לעשותם" – מתאים לפשוטו של מקרא כאן: ועשיתם אותם – "מצותי" האמורים לפני זה.

13) שם, ד.

14) להעיר מספורנו כאן.

15) פרשתנו כו, מו.

16) וכן כתב במלבי"ם כאן.

17) תולדות כו, ה.

משא"כ לגבי הלשון „מצותי“ שבנידון דידן, האמורה לאחר מתן

שם בנוסף לכך גם „חוקים“, כוונתו בשתי הלשונות לשני סוגי מצוות – ואם כן, היה אפשר לפרש כן גם בנידון דידן¹⁸.

ואברכך .. עד והתברכו בזרעך כל גויי הארץ – שהוא מפני המעלות מיוחדות של אברהם, אשר שמע אברהם גוי, וא"כ אי אפשר לפרש הכוונה לו' מצוות בני נח וכו', שהרי אינה מעלת אברהם דוקא, כי כל (ועכ"פ כמה וכמה) אנשי דורו קיימו. וכדמוכח גם מזה שענשו את אנשי שכם על זה שעברו על אחת מז' מצוות בני נח (ראה רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרש"י וישלח לד, ז: שהאומות גדרו עצמן מן העריות. וראה לעיל ח"א שיחה ב לפרשת וישלח ס"א, ס"ד ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה ויחידוש בזה שקיים מצות מילה כיון שנצטווה על זה (וראה אגרת הקודש סכ"א). – נוסף על זה „שמצותי“ – הרי זה לשון רבים.

ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם קיימם ומעצמו* שלא נצטווה, וגם ב„שמע אברהם בקולי“, מפרש (לא דבר שנצטווה אלא) „כשנטיית אותו“. וראה מפרשי רש"י שם.

(* ועפ"ז צריך לומר שמש"ש רש"י בד"ה מצותי „כגון גזל ושפיכת דמים“ – הרי זה „כגון“ ודוגמא (הכי בולטת) לזה „שראויין הן להצטוות“, אבל אין כוונתו שזה „מצותי“ (כבר נצטוו מהשם). ובלאו הכי מוכרח הוא, דאם לא כן הוה ליה לרש"י לפרש בקיצור „מצותי – ז' מצות בני נח“.

ולהעיר אשר מפרש"י עה"פ נח (ט, ד ואילך) משמע דסבירא ליה – ע"פ פשוטו של מקרא – דוק על זה נצטוו ב"נ בפירושו. ועונש קין ודודר המבול וכו', היה מפני „שראויין להצטוות“, שהשכל מחייב זה – ולכן נקרא עוון, רע, חסם, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו עצמן.

וההכרח על זה – שלא מצינו ציווי השם על זה – בפשוטו של מקרא. ולכן גם לא הביא דרו"ל (סנהדרין נז, ב) עה"פ ויצא ה' אלקים גוי' (בראשית ב, טז), כי אינו ע"ד הפשט. – ולהעיר מהלשון שם „מנהי מילי“ (ז' המצוות) משמע דכתוב הנ"ל הוא המקור היחיד.

ועיין פרש"י עה"פ (ב, כד) בפרשת אדם הראשון: רוח הקדש כו' בני נח כו'. וראה וישלח לב, לג. ובפרש"י משפטים (כד, ג): ואת כל המשפטים. ז' מצות שנצטוו בני נח כו'. ואכ"מ.

ה. והביאור בזה: פירוש „מצוות“, מלשון ציווי, הוא ציוויים מאת ה'. ומובן, ששם זה בכתוב דידן מתאים רק בנוגע למצוות שלאחר מתן תורה¹⁸, שבו ציוה ה' על כל המצוות.

אולם קודם ציווי ה' במתן תורה, הרי על סוג המצוות שעליהן נאמר „אשר שמע אברהם גוי“ לא היתה מציאות של ציוויים¹⁹, וממילא נמצא שהלשון „מצותי“ האמורה באברהם אבינו, קודם מתן תורה, אי אפשר לפרשה מלשון ציווי הקב"ה, כיון שהיה זה עדיין לפני זמן הציווי, כנ"ל.

ולפיכך בהכרח לפרש שם, „מצותי“ משמעו הענינים ה„ראויין להצטוות“ כבר באותה ענה ע"פ שכל²⁰; והם הנקראים בשם מצוות, משום שהשכל כבר מצוה עליהם²¹.

18) להעיר שגם בואתחנן (ו, ב) נאמר „לשמור את כל חקותי ומצותי“, אבל שם הרי זה בא בהמשך להפסוק שלפני זה „וזאת המצוה החוקים והמשפטים“, ועד"ז שם ה, כת. ואכ"מ.

18*) ראה לקמן הערה 21.
19) משא"כ „תורותי“ – שהייתה גם קודם שניתנה למוטה.

20) ואין צריך לדחוק (הכי גדול ע"ד הפשט) – שנקראו כן אז ע"ש שעתידין להצטוות.

21) אין להקשות למה לא פי' רש"י „מצותי“ – שנצטווה כז' מצוות בני נח (ראה ספורנו שם. ובחזקוני על דרך הפשט .. הן שבע מצות בני נח), או מצות מילה (כברשב"ם וחזקוני שם) שנצטווה אברהם (וגם כמה שכתוב „שמע אברהם בקולי“ פרש"י „שנטיית אותו“ ולא מצוות שנצטווה), כי כ"עקב אשר שמע אברהם בקולי גוי" מבאר הטעם להברכות שלפני זה – ואהיה עמך

שהתורה (ועל-אחת-כמה-הוכמה תורה שבכתב²⁴) נכתבה באופן שתוכן הכתוב יהיה מואר ובהיר; ולכן, אילו התיבה „בחקותי“ לא היתה מורה כלל על התורה (כי אם על המצוות), אזי במקום הלשון „בחקותי“ היה הכתוב אומר „בתורתִי“ או „בתורותִי“, לשונות המבטאות באופן ברור שהכוונה כאן היא לתורה. ומזה שהתורה נקטה את הלשון „בחקותי“ דוקא, מוכרח שבלשון זו דוקא מודגש ענין „עמלים [בתורה]“.

ז. ולהבין כיצד מבטאת הלשון „בחקותי“ (כאשר היא משמשת במשמעות של לימוד התורה) את ענין העמל בתורה, יש להקדים ולבאר תחילה פרט בתוכן התואר „חוקים“ בשייכות למצוות:

ידוע, שמלבד השם „מצוות“ שהוא שם כללי לכל המצוות, כנ"ל, יש לכל סוג מצוות שם בפני עצמו: עדות, משפטים וחוקים²⁵. „עדות“ הוא סוג המצוות המעידות על ענינים מסוימים – על בריאת שמים וארץ, על יציאת מצרים (כמו שבת, תפילין) וכדומה. „משפטים“ כוללים את המצוות ש„אלמלא ניתנה תורה“ היינו מבינים אותם מעצמנו ע"י משפט שכלי; ו„חוקים“ הם המצוות שכל-כולן גזירת המלך: אין להם כל מקום בשכל, לא כמשפטים ואף לא כעדות, וענינם הוא „גזירה גזרתי חוקה חקקתי“.

בלשון הקודש – שאינה לשון

תורה, הרי כיון שהלשון „מצוות“ חלה על כל המצוות, שכולן הן ציוויים מאת ה' – אזי קשה לפרש שבכך בא הכתוב לשלול את המצוות שבכלל „בחקותי“ – הנזכרות בפסוק זה – שאף הן ציווי השם, וכוונתו היא רק לסוג ה„משפטים“. אלא צריך לפרש ש„מצותי תשמרו“ קאי על כל המצוות, ובדרך ממילא צריך לומר ש„בחקותי תלכו“ משמעו „עמלים בתורה“.

ו. הביאור בכל הנ"ל בפנימיות הענינים:

הגם שהכרחו של רש"י לומר ש„אם בחקותי תלכו“ משמעו „עמלים בתורה“ אינו מן הלשון „בחקותי“ גופא, אלא מהנאמר להלן: „כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור“ – מכל מקום צריך לומר שענין „עמלים בתורה“ מרומז גם בלשון „בחקותי תלכו“,

[שהרי „ותורה אור“²³: כל עניני התורה ניתנו באופן מואר והם מאירים כל דבר, ופירוש הדברים הוא כמובן,

(22) וכן הוא גם בפי' הפנימי דמצוה מלשון צוותא וחיבור (לקוטי תורה בחוקותי מה, ג. ובכ"מ) שלאחר מתן תורה זהו התוכן הכללי דכל המצוות, הצוותא וחיבור דנברא ובורא (ראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ז ע' 30 ואילך). משא"כ לפני מ"ת מכיון שהיה לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה (שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו), הרי לא היה הצוותא וחיבור דנברא ובורא – ופשיטא דלא ב' מצוות בני נח שענינם הוא רק בשביל ישוב העולם (ראה לעיל ח"א שם ס"ח ואילך).

וזהו הטעם ב„יינה של תורה“ שבפרש"י שלא פירש בפרשת תולדות „מצותי – ז' מצות בני נח“, כי לפני מ"ת אי אפשר לומר מצותי מלשון צוותא וחיבור דנברא ובורא.

(23) משלי ו, כג.

(24) שהיא לא כתלמוד בכלי שעליה נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין כד, א).

(25) נתבאר בארוכה בד"ה ויקם עדות וד"ה אם בחקותי ה'ש"ת, ובכ"מ.

וכאשר אדם לומד תורה מתוך עמל ויגיעה – בעבודה הקשה של „חקיקה” – הדבר פועל חקיקה²⁹ בלב לומד התורה, שאפילו אם לבו כלב האבן, הנה אם הוא עמל ומתייגע בתורה, נחקק לב האבן שבו ונשחק ע”י העמל בתורה – „אבנים שחקו המים”³⁰.

ח. כל הענינים שבתורה מכוונים ומדוייקים הם בתכלית. וכיון שעמל תורה נקרא בשם חוקה, שהיא הלשון המשמשת במשמעות של מצוות שלמעלה מהשכל, הרי זה גופא הוכחה, שהטעם לכך שעמל תורה נקרא חוקה, הוא (לא רק מצד היותו עבודה קשה כנ”ל, אלא גם) מצד הקשר של עמל תורה עם מה שלמעלה מן השכל³¹:

אע”פ שלימוד תורה שבעל-פה מוכרח להיות בהבנה והשגה דוקא³², ומי שאינו מבין מה שלומד אינו מברך על לימוד זה ברכת התורה³³ – מכל מקום, העמל בתורה קשור אל מה

הסכמית – כל הענינים הם בדיוק, ומאחר שהמצוות שאין להן מקום בשכל נקראות בשם חוקים, ולשון „חוקה” מתפרשת גם במשמעות של „חקיקה” (כמבואר בלקוטי-תורה²⁶ על התיבה „בחקותי”) – צריך לומר שיש שייכות תוכנית בין ענין החוקה שלמעלה מהשכל לענין החקיקה.

וההסברה בזה:

ההבדל הכללי בין מלאכת החקיקה למלאכת הכתיבה הוא בכך, שחקיקה דורשת יתר כח ומאמץ מאשר כתיבה. אמנם דיבור הוא מעשה זוטא²⁷ בלבד, ואילו כתיבה היא מעשה שלם, אך בכל זאת, בכתיבה אין צורך בכח ומאמץ רב כל-כך כמו בחקיקה. ועפ”ז מובן מה שהמצוות שהן רק גזירת המלך נקראות חוקים מלשון חקיקה, שכן קיום דבר שאינו מתיישב בשכל, ומכל-שכן דבר שהוא היפך השכל, הוא עבודה קשה, העולה בקושי הרבה יותר מקיום דבר שהוא על פי שכל²⁸.

ועפ”ז מובן גם שכאשר הלשון „בחקותי” משמשת במשמעות של תורה, פירושה הוא (לא לימוד התורה סתם, אלא) עמל תורה, כי חוקה מלשון חקיקה מורה על עבודה קשה יותר, עמל.

(29) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם. ומזה מובן, שלשון הכתוב „בחקותי”, שפירושו הוא (גם) מלשון „חקיקה” בנוגע לימוד התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה – עמל תורה, ובין בנוגע לפעולת החקיקה בהאבן טוב – שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו שנתבאר בהערה שלפני זה בנוגע למצוות דחוקים).

(30) ראה אדר”נ פ”ו, ב.

(31) ראה גו”א בפרש”י, ובאוה”ח כאן.

(32) ראה זהר פרשתנו (קיג, א) דאם בחוקותי תלכו דא תושבע”פ (ובלקוטי לוי יצחק שם). ובדברי דוד להט”ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא תושבע”פ, ולהעיר מאוה”ח עה”פ בתחלתו. (33) ה”ל ת”ת לאדמו”ר הזקן ספ”ב. לקוטי תורה ויקרא ה, ב. ולהעיר מע”ז יט, א. בונה ירושלים סי’ סג (מאמרי אדמו”ר הזקן – הקצרים ע’ תקנט).

(26) ריש פרשתנו.

(27) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

(28) בלקוטי תורה (פרשתנו מז, ד) – ועד”ז

בד”ה ויקם עדות שם פ”ב – מבואר שייכות מצוות אלו לחקיקה (הנעשית בהאבן טוב) מצד הפעולה שנעשית על ידם, שגורמים חקיקה בנפש הבהמית. וכאן מבואר, שגם קיום (פעולת) מצוות אלו היא דוגמת פעולת החקיקה, וראה לקמן שיחה ד לפרשתנו ס”ג.

– ועל כן, אם מעלה אדם בדעתו שהגיע אל תכלית הידיעה בתורה, הרי זו ראייה שחסר אצלו העמל בתורה).

וכמאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁴⁰, שגם הענינים המושגים הרי הם כמו החוקים.

ועפ"ז יומתק מה שנאמר על לימוד התורה הלשון „בחקותי תלכו“, אע"פ שהכוונה כאן היא ללימוד כל ענין שבתורה – לא רק ללימוד חוקים, אלא אף ללימוד עדות ומשפטים⁴¹ – כי ע"י העמל בתורה מגיע האדם אל ההכרה שגם המשפטים חוקים הם.

(משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

(40) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. – בענין קיום המצוות, אבל מכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצוות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים.

(41) ובפרט, שמצוות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע „עמל תורה“ (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) שמה שכתוב „בחקותי תלכו“ הכוונה רק „שתהיו עמלים בתורה“, דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב„ואת מצותי תשמרו“), הרי ענין העמל בתורה הוא בעיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), וזהו בחלק המשפטים דוקא.

שלמעלה מן השכל. ואדרבה: דוקא בענין „בחקותי“ – שלמעלה מן השכל – מתבטא קיום „עמלים בתורה“.

וזאת – בשני ענינים³⁴:

(א) העמל בתורה צריך להיות יותר ממה שמתחייב בשכלו; כאשר הוא לומד רק עד כמה שנדרש ע"פ שכל, אין הדבר נחשב עמל לאמיתו. (ב) העמל בתורה מביאו אל ההנחה וההשגה שגם הענינים שהוא מבין בשכלו, לאמיתו של דבר הם למעלה מהשגה,

(וכמאמר³⁵ „תכלית הידיעה שלא נדעך“, אשר כשם שכך הוא בנוגע לקב"ה, כן גם בנוגע לתורה – חכמתו יתברך, כי „הוא וחכמתו אחד“ (כמו שכתב הרמב"ם³⁶), וממילא „כשם³⁷ שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו³⁸ כך אינו יכול להשיג“ חכמתו, וכמו שנאמר³⁹: „ונעלמה מעיני כל חי“

(34) ענין הראשון – בנוגע לעבודת העמל תורה, והשניה – בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל הערות 28, 29.

(35) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

(36) ה'ל' יסוה"ת פ"ב ה"י. ה'ל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ח. שם ח"ג פ"כ. שמונה פרקים פ"ח.

(37) ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. שם פ"ח.

(38) ראה רמב"ם ה'ל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

(39) איוב כח, כא. וראה תניא קונטרס אחרון

סד"ה דוד זמירות.

